

KYJATICKÉ HRAČKY

Z HISTÓRIE

Medzi najvýznamnejšie lokality výroby drevených hračiek formujúce sa koncom 19. storočia patrili Stará Turá v okrese Nové Mesto nad Váhom, Kunešov v okrese Žiar nad Hronom a Kyjatice v okrese Rimavská Sobota. Obyvatelia Kyjatíc boli už od prelomu 18. a 19. storočia známy zhotovovaním skríň a tzv. súsekov (truhlíc na obilie) z bukového dreva, ktorých výroba bola spočiatku doplnkovým zamestnaním. Najvýraznejším a reprezentatívnym prvkom zo spomínanej obce je hračka, ktorá sa v roku 2022 stala ďalším mimoriadnym prvkom zapísaným do Reprezentatívneho zoznamu nemotného kultúrneho dedičstva Slovenska.

Po prvej svetovej vojne vplyvom továrenskej produkcie výroba súsekov postupne upadala, zanikala aj tvorba hračiek – miniatúrne súseky, koníky, postieľky, kolísky a pod. Zlomovým momentom pre kyjatický nábytok a hračky bol podnet miestneho učiteľa Mikuláša Toldiho, ktorý upozornil Štátny ústav pre zveľaďovanie živností v Martine na postupný zánik výroby. V zmysle zachovania starej techniky spracovávaného dreva štiepaním a ozdobnej techniky vyrývaným ornamentom sa v 20. rokoch 20. storočia inštitúcia rozhodla obnoviť výrobu hračiek prostredníctvom kurzov v spolupráci s Bohumilom Šippichom. Tento český výtvarník hračkám navrhol nové konštrukčné riešenie a výraznejšie predlohy.

Kyjatická hračka – tzv. súsek (truhlica na obilie) z dielne regionálneho výrobcu Antona Oboňu. Lazany, nedatované (Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, Zbierky, Fond etnológie)

VÝROBA

Kyjatické hračky sa zhotovujú len z bukových doštičiek prvotriednej akosti – naštiepaných doskovitých dielov spájaných výlučne drevenými kolíkmi alebo zadlabávaním (použitie kovových spojovacích prvkov a lepidla je neprípustné). Hračky sa pôvodne sa farbili prírodnými farbivami. Pôvodné hnedé, hnedočervené farbivo sa získavalo varením trnkovej kôry alebo kôry divej slivky. Žiaľ, prírodné farbivá nemajú dlhú trvácnosť – vyblednú, preto boli a sú nahrádzané kupovanými moridlami červenej, tmavofialovej, čiernej, zelenej či žltej farby.

VÝZDOBA

Identifikačným prvkom kyjatických hračiek je ich špecifická výzdoba charakteristická rytým geometrickým a lineárnym dekórom – čiary, závitnice, oblúky, poloblúky. Často objavujúcim sa obrazcom je „slnečná rozeta“ s hlbším symbolickým významom najčastejšie však interpretovaným ako ochranný symbol, symbol prosperity, víťazstva alebo znovuzrodenia.

REGIONÁLNA VÝROBA

Výrobou úžitkových predmetov z dreva, drôtu i zhotovovaním spomínaných hračiek sa v regionálnom priestore zaoberal Anton Oboňa z Lazian – Majster ľudovej umeleckej výroby. Na kyjatické hračky upozornil v roku 1969, uvedomujúc si dôležitosť ich pôvodnej výroby i výzoru. Z tohto dôvodu používal pôvodné predlohy hračiek, t. j. spred výtvarného zásadu výtvarníka B. Šippicha, ornamenty si dovoľil variovať. Prvotným impulzom výroby hračiek bola návšteva SNM v Martine, kde ho natoľko oslovili, že sa začal venovať ich výrobe. Prvé detské súseky cielene zhotovil na výstavu „Ruky a materiál“, konanej na Bojnickom zámku, kde pracoval ako reštaurátor.

Kyjatické hračky rôznych tvarov
z dielne regionálneho výrobcu Antona Oboňu.
Lazany, 1978
(Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, Zbierky,
Fond etnológie).

LITERATÚRA:

Hedvigiová Kristína. *Kyjatické hračky – k životnosti jedného prvku tradičnej kultúry*. [cit. 2023-11-13]. Dostupné na internete: <www.helart.sk/historia.html>.

Kyjatické inšpirácie [online]. Bratislava : Ústredie ľudovej umeleckej výroby, 2023 [cit. 2023-11-13]. Dostupné na internete: <www.uluv.sk/wp-content/uploads/2023/03/Kyjaticke-inspiracie.pdf>.

MICHALIDES Pavol. *Ľudové hračky na Slovensku*. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1972. 392 s.

2023 © Hornonitrianske múzeum v Prievidzi
Spracovala: Mgr. Lívia Oršulová

APENDIX: [Archív rubriky Predmet mesiaca](#)